

Ключевые слова: *будущих специалистов, модель формирования профессионально значимых качеств, управления персоналом и экономики труда.*

Golovach Nataliia. The model of professionally important qualities formation of future specialists in personnel management and labour economics.

The model of professionally important qualities formation of future specialists in personnel management and labour economics in the process of training was developed in the paper. The model has a step by step structure and consists of the next blocks: diagnostic and consultation, organizational, diagnostic and correction, substantial and construction, diagnostic and production. In the model presented: the mechanism of professionally important qualities diagnostics of future specialists; method for determination of the integral indicator for the level of students-graduates professionally important qualities formation; the qualimetric method of the significance level estimation for basic groups of professionally important qualities of the future experts in the context of professional roles; cooperation mechanism between higher education institutions and employers on the principles of social partnership that allows one to organize the structure and content of educational and professional programs, educational plans in accordance with the roles performed by professional future specialists; the complex of measures to simplify the professional adaptation of students in each course of training; pedagogical interaction tools of the teaching staff and students of the university for the formation of their professional goals.

Keywords: *future specialists, the model of professionally important qualities formation, personnel management and labour economics.*

УДК 378.011.3-051:373.2]:316.61

Дідур Н. А.

СУТНІСТЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті автор розкриває сутність поняття соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи, яка ґрунтується на знаннях, уміннях та досвіді, що набуваються у вищому навчальному закладі. Соціокультурна компетентність передбачає знаходження відповідної моделі поведінки у полікультурному світі, продуктивну взаємодію з представниками інших культур, а також сприяє розвитку атмосфери довіри.

Ключові слова: *вчитель початкової школи, соціокультурна компетентність, компетентнісний підхід.*

На початку ХХІ століття освіта покликана осмислити свої здобутки, уроки, освоїти нові цінності. На сьогоднішній день відбувається глобальна переоцінка цінностей, і перш за все змінюються орієнтири підростаючого покоління.

Однією з актуальних проблем, яка потребує особливої уваги на даному етапі розвитку не лише освіти а й суспільства у цілому, є проблема соціокультурної компетентності як цінного аспекту життєдіяльності особистості.

Україна належить до багатонаціональних держав, і перед нею так само постає завдання підготовки молодшої генерації до життя й конструктивної діяльності за умов історично зумовленого культурного розмаїття і зростаючої відкритості суспільства глобальному світові.

Сучасна соціокультурна ситуація у світі знайшла відгук в українському суспільстві: з'явилися нові можливості та перспективи співпраці із зарубіжними країнами, що сприяє розвитку діалогу культур, взаємодії та розумінню інших культурних цінностей. Саме тому соціокультурний аспект стає визначальним при підготовці майбутніх вчителів початкової школи. У сучасних умовах неможливо уявити собі сучасного вчителя початкової школи, не

враховуючи його соціокультурну компетентність.

Соціокультурна компетентність забезпечує успішне спілкування майбутніх учителів початкової школи з представниками інших культур, дозволяє почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі.

Оскільки мета нашої статті є теоретичне обґрунтування сутності соціокультурної компетентності майбутніх вчителів початкової школи у контексті компетентнісного підходу, то ми маємо розпочати з загального розгляду процесу становлення терміна “соціокультурної компетентності” у педагогічній науці.

Перш ніж описати аналітичну роботу, проведenu нами для всебічного теоретичного обґрунтування поняття соціокультурної компетентності, слід визначити вихідні позиції такого аналізу. Це зумовлено тим, що інтерес до проблеми формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів початкової школи зріс у представників різних наук упродовж останніх десятиліть. Мабуть, немає жодного дослідника з цієї проблематики, який би не намагався подати своє трактування поняття “компетентності” та “соціокультурної компетентності”, не намагався б визначити структуру, зміст соціокультурної компетентності та напрямки формування соціокультурної компетентності.

На початку ХХІ сторіччя у галузі освіти відбуваються якісні зміни. Освіта починає все більш орієнтуватися на самостійний розвиток особистості, на творчу ініціативу та мобільність майбутніх фахівців. Ці зміни були зумовлені однобокiстю знаннево-орієнтованої освіти, тобто замість цілісного соціокультурного досвіду майбутні вчителі початкової школи отримували тільки частину його, а точніше ЗУНівську частину. З розвитком суспільства зміст освіти постійно змінюється, тому що одним із головних завдань системи освіти є підготовка фахівців відповідно до замовлень сучасного реального життя. Треба зазначити, що зміни в інформаційній та технологічній галузях привели весь світ, а також і українське суспільство до встановлення нового типу міжкультурних відносин, для якого однобічне традиційне розуміння знаннево-орієнтованої освіти втратило свою ефективність.

Так, В. Болотов і В. Серіков указують на причини невідповідності ЗУНівської освіти замовленням сучасного світу: по-перше, це величезний потік інформації, який втрачає свою актуальність ще до того, як студент закінчить вищий навчальний заклад. У таких умовах пріоритетним стає самостійний пошук потрібної інформації, тобто майбутній фахівець повинен користуватися не тільки загальноприйнятими знаннями, а й уміти постійно оновлювати оперативну частину свого міжкультурного досвіду. По-друге, немає ніякої потреби заповнювати пам'ять студентів загальноприйнятою інформацією, тобто з'являється потреба в умінні мобілізувати свій особистий потенціал для вирішення різноманітних завдань. Таким чином, сучасному суспільству потрібні фахівці, які мають не тільки певну систему знань, духовний та особистий досвід, а також уміють творчо проектувати реально життєві ситуації та самостійно вирішують міжкультурні та соціокультурні труднощі при спілкуванні з представниками різних мов та культур [1, с. 8].

Уперше, як вважає І. Зимня, освіта, яка була зорієнтована на розвиток компетенцій, була сформована у 70-х роках в Америці в загальному контексті, поняття “компетенція” було застосовано до теорії мови, трансформаційної граматики Н. Хомського. Увагу було звернено на різницю між компетенцією та компетентністю, тобто різницю між знанням мови співрозмовника або слухача та реальним уживанням мови в різних конкретних ситуаціях [4, с. 34].

Проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів початкової школи постає головною метою щодо підготовки фахівця високого рівня, який опанував свою професію, орієнтується в суміжних науках, відповідальний і спроможний до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, а також готовий до професійного зросту, наділений соціальною та професійною мобільністю і прагне отримати високоякісну освіту [7, с. 72].

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми свідчить про те, що соціокультурна компетентність – поняття не нове. Вчені досліджували явище соціокультурної компетентності, як обов'язкової складової процесу навчання іноземної мови (І. А. Закір'янова, Л. В. Власенко, І. А. Воробйова, О. О. Коломінова), або простежували процес формування професійних компетентностей (С. О. Шехавцова, Г. О. Фуклева, Ю. М. Лебеденко, І. А. Закір'янова). Попри це, формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів початкової школи до цього часу не отримало достатньої уваги, де насамперед закладаються основи життєдіяльності особистості.

Питання соціокультурної компетентності, як формування суб'єктної активності у повсякденному житті особистості було розкрито у наукових працях О. І. Жорнової. Цікавість для нас, також, представляє робота Т. С. Грицької, в основі якої закладено проблему впливу професійної компетентності педагога на формування ключових (життєвих) компетентностей учнів, адже, важливо розуміти, яких саме компетентностей необхідно навчати і як, що має бути результатом навчання.

Соціокультурна компетентність майбутнього вчителя початкової школи – багатоаспектне, багатокомпонентне явище. Дослідники трактують даний феномен: як рівень знань соціокультурного контексту при використанні іноземної мови, а також, як характеристику досвіду спілкування та використання мови в різноманітних соціокультурних ситуаціях (П. В. Сисоєв); як лінгвокраїнознавчі знання, уявлення про основні національні звичаї та традиції, як систему навичок і вмінь, що дозволяють узгоджувати свою поведінку у відповідності з цими знаннями (О. О. Коломінова).

Ми, у своєму дослідженні, розглядаємо соціокультурну компетентність як один з аспектів життєдіяльності особистості (О. І. Жорнова, М. Д. Степаненко, І. А. Закір'янова та ін.), де життєдіяльність проявляється як, повсякденна діяльність, здатність організму особи здійснювати діяльність у спосіб і в межах, звичайних для людини [3].

Так як формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи можливо у контексті життєдіяльності особистості, чинники які впливають на цей процес наступні:

- мотивація – внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до дії або певного типу поведінки, пов'язана з її органічними та культурними потребами;
- орієнтир – керівні принципи, система цінностей, яка дозволяє приймати рішення;
- спрямованість – властивість особистості, що становить собою систему взаємопов'язаних внутрішніх спонукань, які спрямовують та орієнтують її життєвий шлях у соціальному просторі й часі;
- самоствердження, самореалізація – досягнення людиною суб'єктивного вдоволення результатом і (або) процесом самореалізації.

Жорнова О. І. характеризує соціокультурну компетентність як здатність особистості забезпечувати самозміну засобами звичної активності, що проявляється як ефективний вплив на життєдіяльність інших, громади, переосмислення, усвідомлення існування інших культурних значень раніше привласненого сенсу життєдіяльності [2, с. 93]. Дане визначення як найкраще висвітлює соціокультурну компетентність як один з основних аспектів життєдіяльності особистості.

Зважаючи на зазначене вище, ми розглядаємо соціокультурну компетентність майбутнього вчителя початкової школи, як здатність особистості до свідомого вибудовування повсякденної життєдіяльності, відносин у соціумі, за наявності знань та вмінь здійснювати самозміну.

Маємо зазначити, що всі компоненти соціокультурної компетентності взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія мови, то соціальний контекст – це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається.

З позиції соціальної педагогіки термін “соціальний” (від лат. *socialis*) трактується як суспільний, що пов’язаний із життям та стосунками людей у суспільстві. Мова йде не тільки про соціальний розвиток та виховання людини, а її орієнтації на соціальні цінності, норми і правила суспільства (середовища життєдіяльності), у якому вона мусить жити та реалізовувати себе як особистість [5, с. 8].

З позицій нашого дослідження, нам здаються більш суттєвими такі риси культури: сукупність усіх духовних та матеріальних цінностей, що створюються людьми (ураховуючи й негативні вияви); сукупність норм та правил, що регламентують життя людей, а також дослідження культури крізь діалог культур та адекватне розуміння іншої культури, тобто з позицій іншої культури.

На думку В. Маслової, “культура – це сукупність всіх форм діяльності суб’єкта у світі, що ґрунтується на системі установок..., цінностей та норм, прикладів та ідеалів, це пам’ять колективу, що існує тільки в діалозі з іншими культурами” [6, с. 11].

Система освіти є тим посередником між людиною та загальною культурою, через яку майже кожна людина не тільки пізнає основний зміст культури, й засвоює її.

Реалії сьогодення, безперечно, свідчать про те, що культура й суспільство знаходяться у єдності та взаємозумовленості. Так, використання поняття “соціокультура” у різних соціально-гуманітарних науках зумовлюється тим, що соціальна й культурна сфери життєдіяльності суспільства мають певну самостійність, але нерозривно пов’язані між собою. Ці складові є обов’язковими умовами та продуктом життєдіяльності будь-якого соціуму, що виступає як соціальний суб’єкт – носій соціальних характеристик і дій, виробник культурних цінностей.

Саме вчитель початкової ланки освіти починає готувати молоде покоління українського народу до життя й ефективної взаємодії в умовах суспільства, позначеного поліетнічністю, поліконфесійністю, багатомовністю і полікультурністю. Соціокультурно компетентний вчитель усвідомлює існування різноманітних культур, критично сприймає й оцінює можливості культурного діалогу та міжкультурних зв’язків, є з’єднувальною ланкою між учнями як представниками різних культур, підтримує в них прагнення до міжкультурного взаєморозуміння.

Гуманоцентрична переорієнтація вітчизняної освіти під впливом світових та європейських вимірів передбачає формування вчителя початкової ланки освіти, рівень підготовки якого гармонійно поєднає освіченість, професіоналізм, креативність, високу духовність та моральність, розвиток особистості у відповідності з духовними цінностями національної та загальнолюдської культури.

Сучасне полікультурне суспільство вимагає від системи освіти підготовки мислячої, креативної особистості, яка була б здатна інноваційно швидко й влучно приймати самостійні рішення й нести за них відповідальність, володіти широкими комунікативними вміннями й навичками, що є компонентами загальної культури людини – соціокультурної компетентності.

Соціокультурна компетентність – надзвичайно важлива складова особистості сучасного педагога в плані його професійної готовності до здійснення особистісно-зорієнтованої педагогічної діяльності. Розкриття змісту поняття “соціокультурна компетентність вчителя початкової школи” варто розглянути крізь зміст таких наукових понять як “культурна людина”, “загальна культура людини” та власне “соціокультурна компетентність”. Соціокультурна компетентність вчителя інтегративна якість особистості, що включає в себе сукупність наукових знань та поведінкових актів на основі прийнятих рішень. Досягнення високого рівня соціокультурної компетентності варто розглядати в контексті гармонійної, соціально активної особистості, яка характеризується такими особливостями, як: орієнтація на позитивне сприйняття життя; здатність реально оцінювати себе й добре розуміти інших; прагнення до безперервного оновлення й удосконалення, упевненість у собі.

Звернемося до сутнісних характеристик деяких, цікавих для нашого дослідження понять. Культурна людина – людина, соціокультурного розвитку даного суспільства в усіх формах своєї діяльності. Загальна культура людини – складне системне утворення, ядром якого є відношення людини до світу, до себе самої, до інших, до праці, природи, виражене в культурі поведінки, а також, що включає в себе почуття такту, гідності, поваги до іншого, відповідальності, саморегуляції.

Проте, незважаючи на різноманіття визначень поняття “соціокультурна компетентність особистості”, стосовно проблеми “компетентності особистості педагога” в науці склалася парадоксальна ситуація: з одного боку, існує велика кількість досліджень, пов’язаних з вивченням окремих аспектів визначеної проблеми, а з іншого, – не визначена однозначно сутність самого феномену компетентності як педагогічного, психологічного та філософського компонентів професійної підготовки. З цього можна на даному етапі розвитку педагогічної думки проблема соціокультурної компетентності в плані загальної готовності спеціалістів педагогічної діяльності ще не є достатньо вирішеною.

Підбиваючи певний підсумок, можна зробити висновок, що за своєю сутністю соціокультурна компетентність майбутніх учителів початкової школи – це інтегративна особистісна якість, яка ґрунтується на знаннях, уміннях та досвіді, що набуваються у вищому навчальному закладі, переважно у позанавчальній діяльності, і дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших культур у соціокультурному просторі.

Вітчизняні вчені та науковці все більш дотримуються думки, що для підтримки атмосфери згоди та спільної довіри, високого рідня результативності на міжкультурному просторі треба формувати в майбутніх учителів початкової школи компетентність, що дозволяє їм знайти відповідну модель поведінки у полікультурному світі, а це означає сприяння атмосфері довіри між представниками різних мов та культур.

Використана література:

1. *Болотов В. А.* Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
2. *Жорнова О. І.* Соціокультурна компетентність студентів в контексті оминання “слабких ланок” сучасного освітнього процесу / О. І. Жорнова // Вища освіта України. – Додаток 3 (Т. 3) 2006. – Тематичний випуск “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського простору”. – С. 93-100.
3. *Закір’янова І. А.* Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки / І. А. Закір’янова // Автореф. дис. канд. ... пед. наук : 13.00.04 ; ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2006. – 22 с. – укр. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/6623.html>.
4. *Зимняя И. А.* Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
5. *Мардахаев Л. В.* Социальная педагогика : учебник [для студ. высш. учебн. завед.] / Л. В. Мардахаев. – М., 2003. – 269 с.
6. *Маслова В. А.* Лингвокультурология : учебн. пособие [для студ. высш. учебн. завед.] / В. А. Маслова. – М. : Высш. образование, 2001. – 136 с.
7. *Присяжная А. Ф.* Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых / А. Ф. Присяжная // Педагогика. – 2005. – № 5. – С. 71-78.
8. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.
9. *Byram M.* Teaching and Assessing Intercultural Competence / M. Byram. – Clevedon Philadelphia : Multilingual Matters LTD, 1997. – 124 p.

References:

1. *Bolotov V. A.* Kompetentnostnaya model: ot idei k obrazovatelnoy paradigme / V. A. Bolotov, V. V. Serikov // Pedagogika. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
2. *Zhornova O. I.* Sotsiokulturna kompetentnist studentiv v konteksti omynannia “slabkykh lanok” suchasnoho osvitnoho protsesu / O. I. Zhornova // Vyshcha osvita Ukrainy. – Dodatok 3 (T. 3) 2006. – Tematychnyi vypusk “Vyshcha osvita u konteksti intehratsii do yevropeiskoho prostoru”. – S. 93-100.
3. *Zakirianova I. A.* Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti u maibutnix vchyteliv inozemnoi movy v

- protseși profesiinoi pidhotovky / I. A. Zakirianova // Avtoref. dys. kand. ... ped. nauk : 13.00.04 ; in-t vyshchoi osvity APN Ukrainy. – K., 2006. – 22 s. – ukr. – Rezhym dostupu : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/6623.html>.
4. *Zimnyaya I. A.* Klyuchevye kompetentsii – novaya paradigma rezultata obrazovaniya / I. A. Zimnyaya // *Vysshee obrazovanie segodnya*. – 2003. – № 5. – S. 34-42.
 5. *Mardakhaev L. V.* Sotsialnaya pedagogika : uchebnik [dlya stud. vyssh. uchebn. zaved.] / L. V. Mardakhaev. – M., 2003. – 269 s.
 6. *Maslova V. A.* Lingvokulturologiya : uchebn. posobie [dlya stud. vyssh. uchebn. zaved.] / V. A. Maslova. – M. : Vyssh. obrazovanie, 2001. – 136 s.
 7. *Prisyazhnaya A. F.* Prognosticheskaya kompetentnost prepodavateley i obuchaemykh / A. F. Prisyazhnaya // *Pedagogika*. – 2005. – № 5. – S. 71-78.
 8. *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvitnoi polityky*. – K. : K.I.S., 2003. – 296 s.
 9. *Byram M.* Teaching and Assessing Intercultural Competence / M. Byram. – Clevedon Philadelphia : Multilingual Matters LTD, 1997. – 124 p.

Дидур Н. А. Сущность социокультурной компетентности будущих учителей начальной школы в контексте компетентностного подхода.

В статье автор раскрывает сущность понятия социокультурной компетентности будущих учителей начальной школы, которая базируется на знаниях, умениях и опыте, полученные студентами в высшем учебном заведении. Социокультурная компетентность способствует определению соответствующей модели поведения в поликультурном мире, продуктивному взаимодействию с представителями разных культур, а также развитию атмосферы доверия.

Ключевые слова: учитель начальной школы, социокультурная компетентность, коммуникативный подход.

Didur N. A. The essence of sociocultural competence of future primary school teachers in the context of the competence approach.

The article reveals the essence of the concept of socio-cultural competence of primary school teachers, based on knowledge, skills and experience gained in high school. The socio-cultural competence involves finding of appropriate behaviors in the multicultural world, productive interaction with other cultures and promotes confidence.

Keywords: elementary school teacher, socio-cultural competence, competence approach.

УДК 378:781.68:008

Демір М. І.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті представлено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи з формування інтерпретаційної культури в майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки.

Висвітлено етапи експериментального дослідження. Визначено досліджуваній феномен “інтерпретаційна культура майбутніх учителів музики”. Виокремлено такі компоненти: рефлексивний, аксіологічний, змістово-процесуальний та особистісний.

Виявлено критерії та показники інтерпретаційної культури в майбутніх учителів музики: оцінний (самоідентифікація, самооцінка, усталена професійна рефлексивна позиція); ціннісний (духовно-гуманістичні цінності, морально-етичні цінності, музично-культурні цінності); змістовно-процесуальний (професійні знання (психолого-педагогічні, філософсько-культурологічні, методичні, музично-історичні, музично-теоретичні та спеціальні), музично-виконавські вміння, музично-виконавські навички); суб'єктний (комунікативність, емоційна гнучкість, вольовий самоконтроль); схарактеризовано рівні сформованості інтерпретаційної культури в майбутніх учителів музики (високий, достатній, середній, низький).